राज्यव्यवस्था
सराव
Workbook

PRITHVI®
academy

राज्यव्यवस्था : सराव
Workbook

© पृथ्वी पब्लिकेशन

आवृत्ती
ऑक्टोबर 2019

प्रकाशक
'पृथ्वी पब्लिकेशन', 1536,
सदाशिव पेठ, पुणे. 411030
फोन : 020 - 24451986

मुखपृष्ठ मांडणी
नंदकिशोर धपाटे

मांडणी
रूपाली तांबे
अपूर्वा शिंदे
कोमल शेडगे

मुद्रितशोधन
प्रज्ञा भोसले

वितरण व्यवस्था
मो. नं. : 8390554161

अभिप्राय, सूचना व मागणीसाठी संपर्क
मो. नं. : 8390554161
publication@prithvi.net.in

मूल्य
₹ २००/-

PRITHVI®
academy

या पुस्तकातील मजकुराचे कायदेशीर हक्क कॉपीराईट कायद्यानुसार प्रकाशकाकडे आहेत. या मजकुराचे कोणत्याही स्वरूपात पुनर्मुद्रण करण्यासाठी प्रकाशकाची परवानगी आवश्यक आहे. सदर बाबीचे उल्लंघन झाल्यास कॉपीराईट कायद्यानुसार कारवाई करण्यात येईल.

या पुस्तकातील मजकूर व माहिती विविध स्त्रोतांमधून घेण्यात आली आहे. हा मजकूर व माहिती जास्तीत जास्त अचूक ठेवण्याचा प्रयत्न प्रकाशकाने केला आहे. तरीदेखील त्यामध्ये कालसापेक्ष व स्थलसापेक्ष बदल होऊ शकतात. या पुस्तकातील मजकूर व माहिती यामुळे होणाऱ्या नुकसानीस प्रकाशक जबाबदार राहणार नाहीत.

अनुक्रमणिका

1.	घटना निर्मिती आणि राज्यांची निर्मिती	6
	उत्तरे	23
2.	मूलभूत हक्क, मार्गदर्शक तत्त्वे, मूलभूत कर्तव्य	24
	उत्तरे	42
3.	घटनात्मक खटले, आयोग	43
	उत्तरे	58
4.	केंद्रीय कार्यमंडळ	59
	उत्तरे	67
5.	संसद	68
	उत्तरे	107
6.	राज्य कार्यकारी मंडळ, राज्य विधीमंडळ	108
	उत्तरे	116
7.	न्यायव्यवस्था	117
	उत्तरे	127
8.	राज्य सरकार व प्रशासन (महाराष्ट्राचा विशेष संदर्भासह)	128
	जिल्हा प्रशासन, ग्रामीण आणि नागरी स्थानिक शासन	
	उत्तरे	151
9.	शिक्षण पद्धती, पक्ष आणि दबाव गट, प्रसारमाध्यमे	152
	उत्तरे	175
10.	निवडणूक प्रक्रिया	176
	उत्तरे	193
11.	प्रशासनिक कायदा, केंद्र सरकारचे व राज्य शासनाचे विशेषाधिकार	194
	उत्तरे	201
12.	कायदे	202
	उत्तरे	234
13.	सार्वजनिक सेवा, सरकारी खर्चावर नियंत्रण	235
	उत्तरे	250

1. घटना निर्मिती आणि राज्यांची निर्मिती – 1

प्र.1. योग्य पर्याय निवडा.

अ) कॅबिनेट मिशन योजनेनुसार घटनासभेची सदस्यसंख्या ..... इतकी निश्चित केली होती, ज्यापैकी ..... इतके सदस्य ब्रिटिश भारतातून येणार होते.

ब) घटनासभेची पहिली बैठक 9 डिसेंबर 1946 रोजी झाली. त्या वेळी ..... इतके सदस्य उपस्थित होते, ज्यापैकी ..... इतक्या महिला होत्या.

क) भारताच्या फाळणीनंतर घटनासभेची सदस्यसंख्या ..... इतकी झाली, ज्यापैकी ..... इतके सदस्य संस्थानांमधून येणार होते.

ड) 24 जानेवारी 1950 रोजी घटनासभेच्या एकूण ..... सदस्यांपैकी ..... इतके सदस्य उपस्थित होते ज्यांनी घटनेवर सह्या केल्या.

1) अ) 399, 292	ब) 221, 12	क) 296,93	ड) 296, 284
2) अ) 389, 292	ब) 211, 10	क) 309,73	ड) 309, 204
3) अ) 389, 296	ब) 207, 9	क) 299,70	ड) 299, 284
4) अ) 389, 292	ब) 211, 9	क) 296,73	ड) 299, 284

प्र.2. कायदेमंडळापासून कार्यकारीमंडळ अलिप्त असलेली आणि ज्यात कार्यकारी प्रमुख थेट जनतेकडून निवडून दिला जातो. ती शासनपद्धती/राज्यपद्धती म्हणजे .....

1) घटनात्मक राजेशाही 2) समाजवादी लोकशाही 3) संसदीय शासनपद्धती 4) अध्यक्षीय शासनपद्धती

प्र.3.1935 च्या कायद्याने भारतीय संघराज्य निर्माण करण्याचे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले होते. या कायद्यानुसार शेषाधिकार (residuary powers) कोणाकडे होते ?

1) संघराज्याचे कायदेमंडळ 2) प्रांतिक कायदेमंडळ

3) गव्हर्नर जनरल 4) गव्हर्नर

प्र.4. योग्य जोड्या लावा.

तरतुदी	अनुच्छेद
अ) कामगारांना निर्वाह वेतन, इत्यादी.	**1) 42**
ब) कामाबाबत न्याय व मानवीय परिस्थिती आणि प्रसूतिविषय साहाय्य यांची तरतूद	**2) 43**
क) सहकारी संस्थांचे प्रवर्तन (Promotion)	**3) 43A**
ड) उद्योगधंद्यांच्या व्यवस्थापनात कामगारांचा सहभाग	**4) 43B**

	अ	ब	क	ड
1)	1	2	3	4
2)	2	1	4	3
3)	4	3	2	1
4)	3	4	1	2

प्र.5. संविधान सभेच्या संघराज्य घटना समितीचे (Union Constitution Committee) अध्यक्ष कोण होते ?

1) जवाहरलाल नेहरू 2) जे.बी.कृपलानी 3) डॉ. राजेंद्र प्रसाद 4) सरदार वल्लभभाई पटेल

प्र.6. खालील घटनांचा योग्य कलानुक्रम लावा.

अ) 42 वी घटनादुरुस्ती कायदा **ब) ए.के.गोपालन वि. मद्रास राज्य खटला**

क) अंतर्गत आणीबाणीची उद्घोषणा **ड) केशवानंद भारती वि. केरळ राज्य खटला**

1) ब, अ, ड, क 2) अ, ब, क, ड 3) ब, ड, क, अ 4) ड, क, ब, अ

प्र.7. भारताच्या संविधानामध्ये सुधारणा (Amendment) करण्याच्या प्रक्रियेमध्ये खालीलपैकी कोणाचा समावेश होतो ?

अ) मतदार **ब) राष्ट्रपती** **क) राज्य विधीमंडळे**

ड) संसद **इ) राज्यपाल** **फ) न्यायव्यवस्था**

1) ब आणि ड फक्त 2) क आणि ड फक्त 3) ब, क, ड फक्त 4) ब, क, ड, फ

प्र.8. खालील विधाने विचारात घ्या.

अ) 1961 च्या 12 व्या घटनादुरुस्ती कायद्याने गोवा आणि दमन व दीव या दोन केंद्रशासित प्रदेशांची निर्मिती करण्यात आली.

ब) हिमाचल प्रदेशाला 1966 साली केंद्रशासित प्रदेशाचा तर 1971 ला पूर्ण राज्याचा दर्जा देण्यात आला.

क) मणिपूर, त्रिपुरा आणि मेघालय या प्रदेशांना आसामपासून वेगळे करून 1972 साली पूर्ण राज्याचा दर्जा देण्यात आला.

ड) 35 व्या घटनादुरुस्तीने सिक्कीमला संरक्षित राज्याचा (Protectorate State) तर 36 व्या घटनादुरुस्तीने पूर्ण राज्याचा (Full-fledged State) दर्जा देण्यात आला.

वरीलपैकी बरोबर नसलेली विधाने निवडा.

1) वरीलपैकी सर्व 2) ब आणि क फक्त 3) अ आणि ड फक्त 4) वरीलपैकी एकही नाही.

प्र.9. 1935 च्या कायद्याने सहा प्रांतांमध्ये द्विसदनी विधीमंडळे (Bicameral Legislatures) स्थापन करण्यात आली होती, ते सहा प्रांत असलेला पर्याय निवडा.

1) बंगाल, मद्रास, बॉम्बे, संयुक्त प्रांत (United Province), आसाम, बिहार

2) बंगाल, मद्रास, बॉम्बे, संयुक्त प्रांत, बिहार, मध्य प्रांत (CP & Berar)

3) बंगाल, मद्रास, बॉम्बे, संयुक्त प्रांत, वायव्य सरहद्द प्रांत (NWFP), बिहार

4) बंगाल, मद्रास, बॉम्बे, संयुक्त प्रांत, आसाम, मध्य प्रांत

प्र.10. खालील विधाने विचारात घ्या.

अ) भारत आणि जपान या दोन्ही देशांमध्ये संसदीय शासनपद्धती आहे.

ब) भारत आणि जपान ही दोन्ही राष्ट्रे गणराज्ये (Republic) आहेत.

वरीलपैकी अचूक विधान/ने निवडा.

1) अ फक्त 2) ब फक्त 3) दोन्ही अ आणि ब 4) दोन्ही नाहीत.